

Hovedgården Råstrup og dens ejere

Ved H. STØVRING-NIELSEN

Råstrup var oprindeligt en udflytterby, en torp, i Hundborg sogn¹⁾. Man finder den tidligst nævnt i et dokument fra 1348 angående en skiftedeling af gods, der tilhørte slægten Glob i Thy.²⁾ Globeme er således stedets ældste kendte ejere.

1. Anders Albertsen Skeel

PÅ NÆVNTE TORP skal adelsmanden Anders Albertsen Skeel i året 1537 have oprettet sædegården Råstrup ved sammenlægning af 4 bøndergårde.³⁾

Slægten Skeel havde i forvejen fodfæste her på egnen, idet Anders Skeels fader, Albert Andersen Skeel til Hegnet og Jungetgård i Salling, i sit første ægteskab var gift med Else Jensdatter Frost fra Frøslevgård på Mors og i sit andet ægteskab med Abel Lauridsdatter Dan, hvis fader ejede Faddersbøl i Hundborg sogn, der gik i arv til sønnedatteren Abel Skeel, gift med Niels Lange, lensmand på Dueholm Kloster i mange år. Anders Skeel var barn af andet ægteskab. Han havde arvet Hegnet efter sin fader, der døde 1499, og efter en broders død i 1538 overtog han også Jungetgård. Hans egentlige hjemsted var naturligt nok fædrenegården Hegnet, og han fik da også efter sin død omkr. 1550 sit hvilested i denne gårds sognekirke, Tøndering, sammen med sine 2 hustruer, Karen Flemming og Bege Rosenkrantz.

Hvad var da grunden til, at Anders Skeel oprettede Råstrup? Svaret herpå er måske at finde i et brev fra 1535, hvori han for kongen og rigsrådet klager over, at nogle mænd i skipper Klements fejde har afbrændt hans gårde og røvet hans gods.⁴⁾ Da han måtte bruge en rum tid til at lade opføre anseelige bygninger på sin fædrenegård, er det rimeligt, at han havde brug for et tilholdssted, hvor en anvendelig bolig lettere lod sig indrette. Det er derfor tænkeligt, at Anders Skeel en overgang har boet på Råstrup.

Man kan dog også tænke sig den mulighed, at Råstrup er oprettet af skattetekniske grunde. Adelen rostjeneste⁵⁾ fritog den for at yde tiende af sædegårdene og at svare skat af den jord, herremændene dyrkede for egen regning. Adelen ugedagstjenere var også fritaget for at svare skat til kongen, dersom de tilhørte samme sogn som den

sædegård, hvorpå de gjorde deres ugedagstjeneste.⁶⁾ Det kunne derfor nok være til fordel for Anders Skeel at foretage en sådan sammenlægning. At lignende eksperimenter oftere blev gjort, vil vi senere komme ind på. Opfindsomheden med henblik på skattelempelse var også i gamle dage højt udviklet.

Anders Skeel var som nævnt knyttet til Thy ved sin moders slægt, men han blev også knyttet til denne landsdel på anden måde. Kong Hans havde 1494 pantsat Smerup gods på Thyholm⁷⁾ og Amtoft gods på Hannæs⁸⁾ til ridder Anders Friis til Haraldskjær. Den 25. november 1506 gav kongen Anders Skeel brev på, at han måtte indløse dette gods, når Anders Friis døde. Vi kender ikke Anders Friis' dødsår, men indløsningen må være sket omkring 1610.

Anders Skeels første hustru, Karen Flemming, var datter af Herman Jacobsen Flemming til Bavelse og Sophie Andersdatter Bjørn. Med hende havde han 6 børn, hvoraf det yngste døde som barn. De andre 5 vil blive omtalt senere, da de tog arv i Thy efter forældrene. Hans anden hustru, Bege Rosenkrantz, var datter af Erik Timmesen Rosenkrantz til Engelsholm og Margrethe Bosdatter Høg. Før ægteskabet med Skeel var hun gift med Erik Nielsen Lange, der 1519 faldt i krigen mod Sverige. Hun døde barnløs 1562.⁹⁾

2. Albert Andersen Skeel

Anders Skeel havde flere år før sin død overladt Råstrup til sin ældste søn, Albert Andersen Skeel, der beholdt gården til 1565, da arven efter hans forældre blev delt. Fra 1541 til henimod 1560 skrives han ofte "til Råstrup", hvilket nok kan tyde på, at han har beboet gården, i hvert fald for en tid, selv om han også ejede andre herregårde. 1541 fik han Hammelmose i Vendsyssel ved mageskifte med kronen, og året efter fik han med sin hustru Fusingø i Ålum sogn, Viborg amt, som han ombyggede. Ved skiftedelingen mellem ham og hans søskende blev der forbeholdt ham erstatning, fordi han også havde opført bygningen på Råstrup.

Albert Skeel synes at have været en dygtig og velanskrevet mand, og der blev pålagt ham mange offentlige hverv, især i vurderingssager. 1539 skulle han sammen med 3 andre vurdere godset i Vendsyssel hos de

¹ De fleste torp-byer er opstået i tiden 1000-1200 e. Kr. Udflytningen, der var ret kostbar, foretoges i regelen af kongen eller en anden stormand. Råstrup hed i gammel tid "Rostorp." Navnet kan være dannet af mandnavnet Ro eller Roar, men noget nærmere herom kan ikke bestemmes.

² Latinsk pergamentsbrev i Viborg stiftsarkiv, trykt i A. Heise: *Diplomatarium Vibergense*, side 15-16.

³ T. A. Beckers Samlinger i Det kgl. Bibliotek.

⁴ *Danske Magazin*, 3. række, 4. bd. side 209.

⁵ Ved rostjeneste (rostningstjeneste), der blev indført af kong Valdemar den Store til afløsning af den gamle ledingspligt, var adelen forpligtet til at stille ryttere til kongens tjeneste. Denne pligt var oprindeligt en personlig byrde, men gik senere over til at være en ejendomsbyrde, hvorefter der af 312 td. hartkorn skulle stilles en fuldt udrustet rytter. Adelen rostjeneste fritog den for at yde tiende af sædegårdene (de gårde, hvorpå de eller deres fogder havde sæde, boede) og at svare skatter af den jord, de dyrkede for egen regning.

⁶ Adelen ugedagstjenere var også ("fra arilds til") fritaget for at svare skatter til kongen, dersom de tilhørte samme sogn som den sædegård, hvorpå de gjorde deres ugedagstjeneste. (Se C. Christensen Hørsholm: *Agrarhistoriske Studier* 1, side 136, 228, 240).

⁷ Erslev og Møllerup: *Danske Kancelliregistranter*, side 464. Smerup gods, bestående af Smerupgård, Gravgård og 5 andre gårde i Hvidbjerg på Thyholm, 3 gårde i Odby sogn og i gård i Ydby sogn, havde Anders Skeel i pant til 1558, sønnen Albert Skeel 1558-65, hans søn Kristen Skeel 1565-99, da det blev indløst og lagt under Ørum Slot. (Kr. Erslev: *Danmarks len og lensmænd*, side 131).

⁸ Amtoft gods, 1529 forenet med Strekhalms gods på Mors, var pantsat til en anden gren af slægten Skeel, til det 1604 blev lagt under Hald Slot. (Kr. Erslev: *Danmarks len og lensmænd*, side 130).

⁹ Bege Rosenkrantz havde til 1560 Egebjerg på Thyholm, 3 gårde, i pant. 1574 var disse gårde under Hald Slot. De lå senere til Hindsels. (Erslev: *Danmarks len*, side 135).

bønder, der havde været på skipper Klements side. Han fik også forskellige len betroet: Irup 1537-40, Børglum Kloster 1540-57, Bøvling Slot 1558-61. Dertil kom så Smerup gods, som faderen havde haft i pant, og som han 1558 fik tilladelse til at indløse fra sine medarvinger.¹⁰⁾

1559 afslog Albert Skeel at modtage ridderslaget af kong Frederik den Anden. Når han og andre adelsmænd indtog denne holdning, skal det skyldes, at "ridder" nu mere var en hof titel end en krigerværdighed. Dertil kommer, at der netop ved den tid kan spores en tendens til adelens demonstration af dens uafhængighed af kongen.

1563 var Albert Skeel skibshøvding under chefen Peder Skram og førte orlogsskibet "Mercurius" i slaget under Øland den 11. september. Han blev siden tiltalt for mangel på konduite, men da han kunne holde sig til, at han havde fulgt chefens instruks, døde sagen hen.¹¹⁾

Albert Skeel døde den 28. november 1568, og hans hustru Kirsten Sandberg døde den 8. februar 1572. Hun var datter af Christen Sandberg til Kvelstrup på Mols og Ane Sommer. De er begravet i Ålum Kirke.

*

I modsætning til Albert nævnes broderen Herman Andersen Skeel altid "til Jungetgård", som han ombyggede, og som han antagelig ved en foreløbig arvedeling har fået overladt af faderen samtidig med, at Albert fik Råstrup.

Herman Skeel, der fra 1531 i flere år studerede i Wittenberg, var efter hjemkomsten sekretær i kancelliet og blev gentagne gange af kongen sendt til de tyske reformatorer, af hvem han var højt skattet. Han blev 1549 kgl. rentemester og 1552 landsdommer i Nørrejylland.

1542 blev han forlenet med Irup for 50 rinske gylden i årlig afgift. 1548 fik han Irup gård og gods i pant for 1000 daler.¹²⁾ Som embedsmand på Irup oppebar han indtægter af en del præstegårde, hvis herlighed tilhørte Irup.¹³⁾

Herman Skeel døde 3. december 1555. Han var gift med Kirsten Rud, datter af Knud Rud til Vedbygård på Sjælland og Dorthe Bølle. Kirsten Rud var født 1521 og døde omkr. 1612. Hun havde med Skeel 2 børn, Albert og Dorthe, der senere arvede Råstrup. Med dem blev hun efter mandens død på Jungetgård, indtil hun 1563 giftede sig med Laurids Rostrup til Ristrup i Århus amt, hvor han døde 1588. De er begge begravet i Sabro Kirke, hvor "hans lig endnu var fuldkommen conserveret, da de kejserlige 1628 brugte kirken til kornmagasin, stillede hans lig op til væggen for at skyde til måls efter og ved denne lejlighed skød hans ben i stykker".¹⁴⁾

Kirsten Rud var en foretagsom og trættekær kvinde, der indviklede sig i mange retssager. Den 14. februar 1562

havde hendes første mands broder, Jacob Andersen Skeel, fået forleningsbrev på Skivehus. Den 4. juni samme år tilskrev kongen ham: "Vid, at vi ere komne udi forfaring, hvorledes at din broderhustru, fru Kirsten Rudsatter, skal tiltage sig stor bestilling udi Skive len, så at hun så godt som for dig regerer lenet og bønderne. Da, efterdi fornævnte din broderhustru tilforn haver haft megen trætte med Iver Krabbe om vor og kronens ejendom der sammesteds, ville vi for slig lejlighed ikke længer unde dig at må beholde fornævnte Skivehus slot og len".¹⁵⁾

3. Herman Skeels børn

Den 24. juli 1565 holdt en kommission skifte efter Anders Albertsen Skeel og hans hustru, Karen Flemming, samt deres søn, Jacob, der døde den 7. juli samme år.¹⁶⁾ Skiftet blev holdt på Hegnet, og det efterladte gods deltes således mellem deres børn og børnebørn:

- 1) Sophie Andersdatter Skeel (død 1602 som enke efter Johan Brockenhus til Lerbæk, der døde 1587) arvede gods i Dollerup, Sjørring sogn.¹⁷⁾
- 2) Albert Andersen Skeel (død 1568, gift med Kirsten Sandberg, død 1572) arvede Hegnet samt noget strøgs.¹⁸⁾
- 3) Margrethe Andersdatter Skeel (der 1565 var enke efter Jørgen Rostrup til Selleskovgård, farbroder til fornævnte Laurids Rostrup) arvede gods i Sjørring sogn.¹⁹⁾
- 4) Herman Andersen Skeel var død 1555 (og hans enke, Kirsten Rud, var 1563 gift med Laurids Rostrup). Hans arvelod overgik derfor til hans børn, Albert og Dorthe, der arvede Råstrup og noget bøndergods i Årup, Snedsted sogn, samt part i Jungetgård.²⁰⁾ Foruden de her nævnte 4 søskende var der 2 til:
- 5) Abel Andersdatter Skeel, der døde som lille barn.
- 6) Jacob Andersen Skeel, der var ugift. Han skal have haft del i Hegnet, hvortil han også skrev sig. Desuden havde han forskellige len, 1556-57 Vrejlev Kloster, 1557-62 Korsør, 1562 Skivehus, som blev taget fra ham på grund af Kirsten Ruds nævenyttighed. Som broderen Albert var han skibshøvedsmand, først under Peder Skram og senere under Herluf Trolle. Som chef for orlogsskibet "Kind Gottes" deltog han den 7. juli 1565 i slaget ved Bornholm, hvor han satte livet til.²¹⁾ Af de nævnte arvinger er vi her især interesseret i Herman Skeels børn, Albert og Dorthe, da det var dem, der arvede Råstrup. Mens de var mindreårige, boede de sammen med moderen, Kirsten Rud, på Jungetgård, men efter at hun i 1563 giftede sig med Laurids Rostrup, tog hun sig ikke meget af dem. Hun synes i det hele taget ikke at have forvænet dem med moderlig omsorg. Efter skiftet anlagde hendes svoger, Albert Skeel, på hendes børns vegne sag imod hende og Laurids Rostrup, der ved kongens retterting i Odense den 29. januar 1568 blev dømt til at aflevere

¹⁰ Erslev: Danmarks len, side 55, 132, 158).

¹¹ H. G. Garde: Den dansk-norske sømagts historie, side 58, 115, 133.

¹² Erslev og Møllerup: Danske Kancelliregistranter, side 224, 376.

¹³ D. H. Wulff: Vendelbo stifts historie, side 53, 56, 60, 68, 69. Her, side 68, beklager præsten i Boddum sig over, at Herman Skeel har taget en ålerruse fra hans gård, og at hans (Herman Skeels) tjener i Bisgård bruger den. Når man herudfra har draget den slutning, at Herman Skeel ejede Boddum Bisgård i 1555 (Kr. Andersen i "Landet mod Nordvest", bd. 1, side 110), er dette ikke rigtigt. Boddum Bisgård var en bondegård under Irup og blev med Iruks øvrige gods tilskødet Knud Gyldenstjerne 1556. Det er ligeledes en misforståelse, når der i ovennævnte værk anføres, at amtmand Jørgen Skeel Due i 1676 ejede Boddum Bisgaard. Jørgen Skeel Due boede på Thisted Bisgård og havde ikke noget med Boddum Bisgård at gøre.

¹⁴ Vedel Simonsen: De danske Ruder, bd. 2, side 112.

¹⁵ Samme sted og Kancelliers brevbøger, 4. juni 1562.

¹⁶ T. A. Beckers samlinger. V. S. Skeel: Familien Skeel, side 75.

¹⁷ Sml. D. H. Wulff: Vendelbo stifts historie, side 208.

¹⁸ samme, side 222.

¹⁹ samme, side 217.

²⁰ samme, side 221.

²¹ H. G. Garde: Den dansk-norske sømagts historie, side 58, 61. V. S. Skeel: Familien Skeel, side 86.

bohave, løsøre, breve og klenodier, som de havde udtaget af Jungetgård og ført bort inden skiftet.²²⁾

Da Herman Skeels børn nåede skels alder, deltes deres fælles arv således, at Albert fik Jungetgård, og Dorthe fik Råstrup. Albert beboede Jungetgård 1577 og kaldes da "unge Albert Skeel" til forskel fra farbroderen af samme navn. Det må vel antages, at Dorthe ved samme tid har haft fuld rådighed over Råstrup. Hun var da omkring 30 år gammel.

Albert Hermansen Skeel, der altså i sin ungdom var medejer af Råstrup, blev mest kendt ved sin triste skæbne. Han var født omkring 1550, studerede 1573 i Leipzig²³⁾ og var efter sin hjemkomst hofjunker.²⁴⁾ Hans heftige og stridbare sind blev hans ulykke. Ved pinsetid i året 1600, da han var til marked i Aalborg, dræbte han der i en duel adelsmanden Niels Juul til Kongstedlund. Ved et forlig mellem slægterne måtte han betale 2000 rigsdaler, som den dræbtes familie skænkede til et legat for disciple ved Viborg og Aalborg skoler. Dette legat består endnu.²⁵⁾

Albert Skeel var gift med Ane Kaas, datter af rigsråd Bjørn Kaas til Starupgård og Christence Nielsdatter Rotfeldt. Med hende havde han 2 sønner, der døde som børn, samt 3 døtre: Ingeborg, der senere arvede Råstrup, Kirsten, der arvede Jungetgård, og Karen, der blev gift med en adelsmand ved navn Bendix Rantzau, hvis fader var lensmand på Møgeltønder i Sønderjylland. Denne Bendix Rantzau var en vidtløftig fyr, der førte fortræd og skade ind over familien Skeel, men især over sin svigerfader. Han købte 1608 gården Brandholm i Brande sogn, Vejle amt, af Hans Lange til Nørholm. Til dette foretagende forstrakte Albert Skeel ham med 14.000 daler. Ved en herredagsdom af 7. juni samme år blev Rantzau dømt til at gøre Albert Skeel nøjagtig forsikring for pengene, hvilket han dog langtfra var i stand til. Tværtimod havde han derforuden gjort en gæld på omkring 13.000 daler, af hvilke han havde brugt 9000 på en rejse til Venedig.²⁶⁾

I anledning af den ovennævnte gårdhandel havde Albert Skeel den 8. oktober 1608 en sag for landstinget i Viborg, hvor hans modpart, fogden Niels Jensen Varde, mødte for sin husbond, Hans Lange. Under sagens forløb blev Albert Skeel forbitret på sin modpart, mod hvem han udslyngede ordene: "Din skabhals, den første gang jeg møder dig på gaden, skal du få hug, så sandt jeg er en redelig Skeel." Da Niels Jensen kom udenfor, stod Skeel og ventede på ham, trak sin kårde og stak efter ham. Niels Jensen blev ramt i hovedet og døde natten efter.

Albert Skeel førtes som fange til Skanderborg Slot. Den 25. januar 1609 blev dommen over ham afsagt i Horsens, hvor kongen og rådet dømte ham fra livet for krænkelser af tingfreden og drab, og den 27. januar blev han henrettet paa torvet i Horsens.²⁷⁾

4. Dorthe Hermansdatter Skeel.

Som allerede nævnt deltes arven mellem Herman Skeels børn således, at Albert fik Jungetgård, og Dorthe

fik Råstrup med tilliggende gods, der bestod af 3 gårde, 1 boel og 1 hus i Hundborg sogn samt 1 gård i Tvorup sogn.²⁸⁾

Derforuden arvede hun følgende strøgods i Årup, Snedsted sogn: 6 gårde, 2 boel, 5 huse og Årup mølle.²⁹⁾

Efter moderen, Kirsten Rud, arvede hun en del strøgods i Torslev og Tårs sogne i Vendsyssel.³⁰⁾

Den 13. november 1593 fik "jomfru Dorette Skeel" stadfæstelsesbrev for livstid på kronens part af korntienden af Hundborg sogn.³¹⁾

I året 1604 gav hun kvittering til fru Sophie Rostrup, der havde lånt hende en guldkæde.³²⁾

Den 12. januar 1614 fik Dorthe kongens tilladelse til at sælge en hende tilhørende gård i Lille Fulle, Ning herred, da hun havde berettet, at hun havde købt sig et anseligt stykke gods og derfor behøvede nogle rede penge. Kongen fandt, at hun havde anvendt pengene vel.³³⁾

Jens Ibsen Skov, borgmester og studehandler i Nykøbing Mors, påførte 1615 Dorthe en retssag om 224 daler, som han krævede, idet han foregav, at han på en rejse havde lånt hendes foged pengene, for at fogden kunne indkøbe kvæg til hende. Jomfru Dorthe blev frifundet.³⁴⁾

Dorthe's foged på Råstrup var Rasmus Pedersen Brok, der blev begravet i Thisted den 8. juli 1669. Hans hustru, Maren Offersdatter, blev begravet i Thisted den 12. januar 1665.³⁵⁾

Den 25. september 1623 fik Dorthe kongens tilladelse til at sælge 3 hende tilhørende gårde i Vendsyssel (se ovenfor), der lå langt fra hende og ubelejligt med at gøre ægt og arbejde til hendes gård, Råstrup, og for de indkomne penge købe 4 andre gårde i Thy, der lå mere belejligt for hendes gård.³⁶⁾

Dorthe Skeel forblev ugift, og hun førte tilsyneladende en nogenlunde rolig og stille tilværelse på Råstrup. Hun havde dog også sit at slås med. Den 28. juni 1622 fik Palle Rodsteen kgl. befaling til, at han fra afdøde Albert Skeels brevkister og skrin, som han havde under forsegling på Jungetgård, skulle levere jomfru Dorthe Skeel de breve, der tilkom hende, så hun dermed kunne forsvare sig, da der påførtes hende store og vidtløftige trætter på hendes gods og ejendom.³⁷⁾

Disse besværligheder var en overgang ved at tage modet fra hende, så hun havde størst lyst til at slippe af med det hele. Otto Skeel til Hammelse, der da var lensmand på Dueholm Kloster, fik den 8. oktober 1622 fra det kgl. kancelli et brev, hvori det hed: "Jomfru Dorthe Skeel til Råstrup har berettet, at hun ved arv og på anden måde er kommen i stor gæld og vidtløftighed, så hendes jordegods ikke kan forslå til forrentning af hendes gæld,

²⁸⁾ D. H. Wulff: Vendelbo stifts historie, side 222.

²⁹⁾ Samme, side 221.

³⁰⁾ Samme, side 221.

³¹⁾ Tegnebogen, side 57 b.

³²⁾ Sophie Rostrup, gift med Steen Brahe til Knudstrup, var datter af Jørgen Rostrup og Margret he Skeel og var således Dorthe Skeels kusine.

³³⁾ Jyske tegnelser 6,80.

³⁴⁾ Herredags domsbog 1615.

³⁵⁾ Thisted kirkebog.

³⁶⁾ Jyske tegnelser 7,218.

³⁷⁾ Samme 7,145.

²²⁾ Rosenvinge: Gamle domme bd. 3, side 51-63.

²³⁾ Ny kirkehistoriske samlinger, bd. 2, side 519.

²⁴⁾ Meddelelser fra rentekammeret 1873-76, side 162.

²⁵⁾ Hofmans fundatser, bd. 3, side 280.

²⁶⁾ V. S. Skeel: Familien Skeel, side 114 f.

²⁷⁾ Vedel Simonsen: Eske Brok, bd. 2, side 79.

hvorfor hun har begæret tilladelse til at sælge sit gods til betaling af gælden." Otto Skeel skal derfor få rede på gældens størrelse, for at det kan skønnes, hvor meget af godset det kan tillades hende at sælge.³⁸⁾

Dorthe Skeel beholdt dog Råstrup, hvor hun, langt op i firserne, døde 1629, "medens fjenden var her i landet. Hendes omstændigheder have i den sidste tid ikkun været mådelige."³⁹⁾

5. Ingeborg Albertsdatter Skeel.

Som nævnt efterlod Albert Hermansen Skeel og Ane Kaas sig 3 døtre, Karen, Kirsten og Ingeborg. For dem formede livet sig ikke særlig lyst. Faderens triste skæbne kastede en dyb skygge over deres tilværelse. Dertil kom, at to af dem fik højst uheldige ægtemænd.

Karens mand, Bendix Rantzau, gav ved sin bundløse gæld anledning til en lang række sagsanlæg. I tiden 1610-20 blev der i disse sager afsagt omkring en snes domme, hvorved også Karens søstre måtte bløde for svogerens letsindighed, fordi de havde taget arv efter Karen, der døde 1610 i første barselseng, selv om det blev oplyst, at Rantzau, før arven deltes, havde "bortrøddit og forkommit" alt løvsøre og boskab. Karens ægteskab med denne mand gav svære og langvarige dønminger i hendes slægt. Efter hendes død har Rantzau nok betragtet mulighederne som udtømte. Han gik til Ostindien, hvor han døde omkring 1616. I dette år døde også en af hans kreditorer, hvemhan skyldte 9000 daler, nemlig Hans Munk til Visselbjerg, der var gift med en søster til Rantzau, og som blev henrettet i København for utilbørligt forhold til 3 kvinder, der var søstre.⁴⁰⁾

Kirsten Albertsdatter Skeel blev gift med Peder Bille til Lindved, søn af Ove Bille og Elisabeth Skram. De arvede Jungetgård efter hendes fader. Efter Kirstens død omkring 1634 solgte han gården. 1642 blev Peder Bille dømt for mened i giftsagen mod Niels Arenfeld til Ullerupgård og landsforvist. Han skrives da "til Bubel" og levede endnu 1658.⁴¹⁾

Peder Bille og Kirsten Skeel havde en datter, Anne, gift med Peder Harbou, der 1655 skrev sig til Røgildgård i Hjørdemål.

Ingeborg Albertsdatter Skeel arvede Råstrup efter sin faster Dorthe Skeel. Hun var først gift med Klaus Dyre til Linderumgård i Ugilt sogn i Vendsyssel, der var søn af Jens Klausen Dyre til Boller i Tårs sogn og hustru Karen Stygge. I dette ægteskab var der en datter, Anne Dyre, der blev gift med Folmer Urne, der med hende fik Linderumgård. Klaus Dyre døde 1610.

Den 9. oktober 1614 blev Ingeborg Skeel i Viborg gift med Palle Rodsteen til Lundsgård. Han var født den 26. september 1590 på Lengsholm i Lendum sogn i Vendsyssel som søn af Markor Jensen Rodsteen til Lengsholm, der i lang tid havde været i slægtens eje, og hustru Agathe Pallesdatter van Mehlen til Lundsgård i Revninge sogn på Fyn, som hendes slægt ligeledes havde ejet i flere led, og som Palle Rodsteen fik i arv efter hende.

Palle Rodsteen og Ingeborg Skeel overtog Råstrup i en hård tid. Thyland har aldrig været mere forarmet og

ødelagt. Udsuget af stadig hårdere skattepålæg og nedtrampet af de to års besættelse af fjendtlige tropper, der afsluttede vor deltagelse i 30-års krigen, lå landet i ruin. Bønderne kunne ikke mere betale skatterne. De forlod gårdene, tiggede og vagabonderede. Mange døde, og hele landsbyer var øde og forladte. Men kongen måtte have penge for at få riget nogenlunde på fode igen. Så gjorde han noget, han aldrig før havde gjort. Den 1. oktober 1629 udsendte han fra Frederiksborg forordning om en nye skat, til hvilken enhver adelsmand selv måtte ansætte sit bøndergods ved indsendelse af en jordebog til lensmanden. Disse jordebøger er bevaret,⁴²⁾ og i dem har vi et mægtigt godt materiale til oplysning om, hvem der ejede bøndergodset. Vi skal her gengive jordebogen over Råstrups bønder:

Palle Rodsteens fortegnelse over hans tjenere i Ørum len, uden sognet.

Snedsted sogn, Årup by.

- 1 gård, Overgaard, Anders Nielsen, kan intet give.
- 2 gårde, Søren Christensen og Christen Svensk, kan intet give.
- 1 gård, Peder Nielsen, er øde, ingen folk udi.
- 1 gård, Klemend Jespersen, er nedbrøt, kan intet give.
- 1 gård, Christen Boedsen, kan intet give.
- 2 gårde, Du mme Boe Lauridsen og Christen Lauridsen, kan intet give.
- 1 gård, Boe Pedersen, er øde og nedbrøt, kan intet give.
- 1 gård, Jens Christensen, er øde og kan intet give.
- 1 gård, Anders Christensen, er nedbrøt og kan intet give.
- 1 gård, Jens Snedicher, er øde og kan intet give.
- 1 gård, Poul Christensen, kan intet give.
- 1 mølle, Orup Mølle, Peder Nielsen, kan give halv skat, 3 mark.
- 7 gadehuse, er øde.

Sønderhå sogn, Knattrup.

- 1 gård, Kirsten Madsdatter, kan give halv skat, 3 mark.

Janderup sogn og by.

- 1 gård, Niels Christensen, kan give halv skat, 3 mark.
- 1 gård, Niels Munch, kan intet give.
- 1 gård, Jens Thøgersen, kan intet give.

Sjørring sogn, Sperring by.

- 1 gård, Christen Pedersen, er nedbrøt, kan intet give.
- 1 inderst, Knud Graver af et gadehus, halv skat, ½ ort.

Dollerup.

- 1 inderst, Laurids Jensen, kan give halv skat, 3 mark.
- 1 inderst, Ove Sonnesen, kan give den tredje part, 2 mark.

Stagstrup by.

- 1 gård, Peder Ibsen, er øde og kan intet give. ialt 2 rd. 2 mark 12 skill.

Palle Roedsteen.
Manu propria
(med egen hånd)

³⁸ Samme 7,164.

³⁹ V. S. Skeel: Familien Skeel, side 114.

⁴⁰ Jyske Tegnelser 6,147 og Danmarks adelsårbog 1930.

⁴¹ Jyske Tegnelser 10,504.

⁴² Bilag til Ørum lens ekstraskatremandral 1629.

Dette giver ialt 19 gårde, 3 indester og 1 mølle. Dertil kommer så et par gårde i Hundborg sogn, der var skattefrie, fordi de lå i samme sogn som hovedgården.

I den kongelige forordning om skatteansættelsen var det en udtrykkelig befaling, at skatten skulle ansættes i forhold til den landgilde, bønderne svarede til ejeren. Dersom dette påbud er overholdt, har Palle Rodsteen ikke spundet guld af sit gods på den tid.

Men lidt efter lidt blev tilstanden bedre. Der kom nye fæstere på de øde gårde, der igen gav afgrøde, så ejeren kunne få landgilde og kongen skat. Og Palle Rodsteen blev en holden mand.

Uden at være blandt de adelsmænd, der kom frem i første række, fik Palle Rodsteen mange offentlige hverv betroet, især i adelige skifte- og værgemålssager. 1640 blev han beskikket til at sidde i landsdommerens sted på Fyn i de sager, hvori landsdommeren var interesseret, men "da Palle Rodsteen mere holder hus i Jylland end i Fyn", blev en anden sat i hans sted.⁴³) I sine unge år var han dog stærkest knyttet til Fyn, og så sent som i 1640 fik han efter ansøgning bevilling til at indrette sin begravelsesplads i kirken i Kerteminde, i hvilken by en af hans døtre boede.⁴⁴) Alligevel fik han sin grav i Jylland.

Palle Rodsteen og Ingeborg Skeel havde 10 børn, hvoraf 8 overlevede forældrene og tog arv efter dem. Og de efterlod sig efter omstændighederne en ganske pæn arv i jordegods, hvilket taler for, at de har været forstandige og dygtige mennesker.

Lundsgård på Fyn, som var Palle Rodsteens mødrearv, gik i arv til sønnen, Markor Rodsteen, der ligeledes efter faderen fik Hørbylund i Vendsyssel, som Palle Rodsteen havde købt, og hvortil han skrev sig allerede 1621.

Vingegård i Vinge sogn købte Palle Rodsteen 1637. Den arvedes af datteren, Edel Rodsteen, gift med Claus Dyre. Deres søn, Palle Dyre, blev gift med den kendte Marie Grubbe fra Tjele.

Brandbjerg i Kollerup sogn, Vejle amt, overtog Palle Rodsteen 1640 ved indførsel efter svogeren, Peder Bille. På denne gård døde han den 11. november 1643 og blev begravet i Vejle den 2. december. Hans døtre, Ingeborg og Sidsel, arvede Brandbjerg.

Dragsgård i Bælum sogn, Aalborg amt, ejede Palle Rodsteen fra 1630. Den gik i arv til datteren, Ingeborg, og var længe efter i slægtens eje. Vorgård i samme sogn fik Ingeborg Skeel efter Palle Rodsteens død, dels ved arv, dels ved køb. Den havde i længere tid tilhørt hendes moders slægt og gik i arv til sønnen, Markor Rodsteen. På denne gård døde Ingeborg Skeel under et besøg den 27. februar 1655. Hun blev begravet i Aalborg.

Hertil kommer så Råstrup, som Ingeborg Skeel og hendes mand ejede i 25 år, hvorefter den gik i arv til deres 2 døtre, Christence og Agathe, som senere vil blive omtalt.

Efter mandens død måtte Ingeborg Skeel endnu engang opleve en krig med besættelse og fjendtlig indkvartering 1643-45, men den satte ikke nær så dybe spor som den foregående. Fru Ingeborg var økonomisk vel funderet, og hun bestyrede sine godser med dygtighed og god indsigt. Den 16. september 1646 udstedte hun fundats over et legat på 500 rigsdaler, hvoraf "renten, som er af hver hundrede

6 rigsdaler in specie", skulle tilfalde 3 personer i Aalborg Skole. Hun underskrev fundatsen i Viborg og kaldte sig "til Brandtberg".⁴⁵)

Ingeborg Skeel opretter en sædegård i Årup.

Årup i Snedsted sogn var ligesom Råstrup en udflytterby. Denne by eller torp har en mærkelig gammel historie, som er for lang til, at den kan fortælles her.

Som vi har set i det foregående, ejede allerede Anders Skeel en del gods i Årup. Jomfru Dorthe Skeel forøgede ved køb dette gods, så hele Årup by med sine 13 gårde og nogle huse samt Årup Vandmølle lå til Råstrup, således som det fremgår af Palle Rodsteens jordebog fra 1629. Bønderne i Årup gjorde ugedagsarbejde på Råstrup mark, hvilket jo var noget ubekvemt, da Årup ligger en mils vej fra Råstrup.

Det var dog et helt andet problem, der satte Ingeborg Skeels handlekraft i sving. De skatter, der blev pålagt bønderne, var lige så generende for ejeren som for bønderne. Kunne en bonde ikke svare skatten, måtte ejeren betale den for ham, såfremt han ikke ville miste sin landgilde ved, at bonden gik fra gården, så den blev øde. Ledige gårde blev tit tilbudt bønderne mod, at de bare svarede skat men ingen landgilde, men i mange tilfælde ville ingen have dem på den betingelse.

For Ingeborg Skeel var der ingen problemer ved de bøndergårde, der lå i Hundborg sogn. De var skattefrie, fordi de lå i samme sogn som hovedgården, de hørte til. Men den tunge ende af hendes bøndergods lå jo i Snedsted sogn. Vi skal nu se, hvordan hun løste problemet med bønderne i Årup.

Den 1. marts 1654 havde lensmanden på Grum, Manderup Due, ved sin fuldmægtig, Jens Nielsen af Grum by, for landstinget i Viborg indstævnet:

6 mænd, som den 23. maj 1652 ved Hassing herreds ting havde vidnet, at de havde holdt syn på Årupgård og set, at ærlige og velbyrdige fru Ingeborg Skeel med hendes velbyrdige jomfruer, fogder og folk holdt hus der med dug og disk, ild og arne, og at hendes tjenere "aag møgh wd" og gjorde andet arbejde "med harren og pløyningh."

18 mænd som ved samme herreds ting den 12. august havde vidnet, at ærl. og velb. Ingeborg Skeel med hendes jomfruer, fogder og folk en tid lang havde søgt til Snedsted Kirke, og at den gode frue der havde ofret på højtidsdage.

6 mænd, der på samme ting den 14. april 1653 havde vidnet, at de havde været på Årupgård og der set, at velb. fru Ingeborgs fæmon stod der på foder, og at 2 nye huse var opsat.

3 mænd, der den 6. april 1653 på Nørhå birketing havde vidnet, at fru Ingeborg de sidste 2 år havde ladet avle til Årupgård, hvortil hendes tjenere i Årup gjorde arbejde.

Hæderlig og vellærde mand, hr. Peder Jacobsen, sognepræst i Snedsted, der i Hassing Kirke den 18. april 1653 for herredsprovsten, hæderlige og vellærde mand hr. Peder Mortensen, Guds ords tjener til Hassing og Villerslev sogne, havde "med siels ed og oprakt finger gjort hans jurament på", at fru Ingeborg og nogle af hendes jomfruer de sidste 2 års tid nogle gange havde søgt Snedsted Kirke i den stol, som efter kirkens skiftebrev "på Quind schammeller var tilskiftet bl.a. den gård i Årup, på

⁴³ Fynske Tegnelser 5,48.

⁴⁴ Samme 5,124.

⁴⁵ Hofmans fundatser, bd. 4, side 123.

hvilken den velbyrdige frue for 2 år siden havde ladet opbygge 2 huse, det ene et ladehus og et fæhus, det andet en Rallings Hus, og som nu kaldes Aarupgaard". Han havde også i de 2 år nogle gange været fru Ingeborg Skeels gæst i Årupgård.

4 mænd fra Hundborg sogn, som den 28. marts 1653 havde vidnet, at de nu gjorde det arbejde på Råstrup, som Arupmændene havde gjort, før de blev sat til at arbejde på Årupgård.

Eske Jensen i Skyum, herredsfoged i Hassing herred, var stævnet, fordi han den 22. september 1653 ved herredstinget havde dømt fru Ingeborgs bønder i Årup fri for skat.

For fru Ingeborg, som også var stævnet, mødte hendes fuldmægtig og laugværge, Thomas Pedersen på Råstrup,⁴⁶⁾ der på hendes vegne havde forhvervet alle de nævnte vidneudsagn, og som havde indstævnet:

10 mænd i Årup, der den 31. marts på Hassing herredsting havde vidnet i fru Ingeborgs disfavør, at de i det sidste par år havde pløjet noget og harvet noget, aget noget møg og gjort noget tørvebjergning, høbjergning og høstarbejde

til Råstrup, dog ikke så fuldkommen som tilforn.

22 mænd, der samme dag, ligeledes i fru Ingeborgs disfavør, havde vidnet, at der 2 år i forvejen boede 2 mænd i den gård, som velb. fru Ingeborg Skeel havde ladet opbygge 2 nye huse på, og at disse mænd altid havde svaret skat til kongen.

Under proceduren krævede lensmandens fuldmægtig alle vidnesbyrdene og herredsfogdens dom kendt magtesløse, men efter flere ord og gensvar erklærede landsdommerne, Peder Lange til Kjærgård og Laurids Below til Kjølkegård, at herredsfogdens dom "burde ved magt at stå".

Domsudskriften bærer påskriften: "Welbiurdig Landttdommers domb welb. frue Ingeborig Scheels tienere i Snedsted sognen for schat fri dømt".⁴⁷⁾

Affæren virker noget teatralisk. Det hele var arrangeret, sat op som et teaterstykke. Men det klappede, og fru Ingeborg tog stikket hjem.

(fortsættes)

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1962, side 109-128).

⁴⁶⁾ Thomas Pedersen boede senere i Skyumgård og var skriver i Hassing herred og Skyum birk. 1664 var han forlenet med en gård i Nors, der hørte til Råstrup.

⁴⁷⁾ Bilag til Ørum lens skattemandtal 1653.